

**ZA PODUZETNIČKO DRUŠTVO
ZA DIGITALNU REVOLUCIJU
ZA ZEMLJU VISOKOG DOHOTKA**

- EKONOMSKI PROGRAM HRVATSKE STRANKE BIH -

Sadržaj

ZAŠTO SMO ZAOSTALI?	3
KAKO DALJE?	4
1. Zalagat ćemo se za kreativno poduzetništvo	5
2. Ulagat ćemo u znanje, inovativnost i standard studenata.....	5
3. Ulaganjem u poljoprivredu do zdrave hrane	7
4. Reformirat ćemo okamenjeni PDV	7
5. Uvest ćemo porez na uporabu poslovnih dobara u osobne svrhe	8
6. Razvijajmo porezni moral	9
7. Uvodimo fiskalnu lutriju	9
8. Reformirat ćemo Razvojnu banku FBiH.....	10
9. Društveno socijalna osjetljivost prema najugroženijim skupinama	10
10. Reforma javne uprave i javnih poduzeća	11
11. Otvorit ćemo agenciju za financiranje i ugovaranje programa i projekata EU	11

ZAŠTO SMO ZAOSTALI?

U razdoblju nakon pada Berlinskog zida nastala je nova globalna srednja klasa koja čini trećinu globalne populacije. Zemljama Zapadne Europe, koje su odavno zemlje visokog dohotka, priključile su, poslije pada Berlinskog zida, i zemlje Istočne Europe, koje su u razdoblju jedne generacije postale zemlje visokog dohotka, članice „kluba bogatih zemalja“ tj. članice OECD i članice EU.

Ekonomija nije uređena (jer država ne osigurava zakone ni njihovu primjenu), niti konkurentna. Kao takva ne ispunjava temeljne ekonomske kriterije ulaska u EU, pa u nju može biti samo unijeta. No, one zemlje koje je trebalo unijeti, već su unesene zbog njihove osjetljive geostrategijske pozicije, pa je očito da se kriterij unošenja u EU ne može primijeniti na BiH. Ostaje joj stoga raditi na ispunjenju uvjeta odnosno provoditi temeljite ekonomske reforme.

Etnokarteli kontroliraju dvije trećine bruto domaćeg proizvoda dok ostatak pripada privatnom sektoru, kojemu je od europskih po veličini ravan samo bjeloruski. Stoga je malo resursa ne samo za umirovljenike i prekarijance, koji čine donje slojeve društva (oko trećine bh. društva) nego i za dijelove srednjeg sloja društva vezane za privatni sektor salarijat, tj. oni na administrativno-stručnim poslovima i poduzetništvo.

Pred BiH, najmanje globaliziranoj europskoj zemlji, dug je put od etnopolisa do entropolisa, (od mjesta susreta kultura, do mjesta susreta poduzetnika), pa će još dugo biti zemlja distopije (mjesto lošeg življenja) a ne eutopije (mjesto dobrog življenja).

Suvremena ekonomija je ekonomija znanja, poduzetnička i globalna. BiH se ne može uključiti u nju, pošto njen poslovni sektor ulaže u istraživanja i razvoj svega 0.04 % dohotka i ima tek 65 istraživača. Stoga nema proizvodnje ideja, znanja i inovacija, pa ni temelja za rast produktivnosti i dohotka.

BiH već desetljeće nije u stanju vratiti se na pred-recesijske stope rasta, one prije 2007. god., kad joj je, u trogodišnjem razdoblju (2004.-2006.) dohodak po stanovniku bio veći i od prosječnog dohotka po stanovniku zemalja s višim srednjim dohotkom.

No, poslije globalne recesije BiH je izgubila korak s zemljama višeg srednjeg dohotka. Tek dvoznamenkaste stope rasta, od oko 10-11.0% na period od deset godina osigurava dostizanje dohotka po stanovniku od 12,196 US\$ i ulazak u sadašnji klub zemalja s visokim dohotkom. No, taj prag će se u međuvremenu podići na cirka 15,600 US\$, pa ni do 2040-tih BiH, čak i uz dvoznamenkaste stope rasta, neće postati zemlja visokog dohotka

Od 2015. do 2050. god. u BiH će se staračka ovisnost povećati 2.6 puta (s 21.7% na 56.7%). No, danas je tek svaka četvrta radno sposobna osoba obuhvaćena mirovinskim osiguranjem, što BiH smješta na dno Europe. Nadalje, broj poroda po ženi kreće se od oko 1.2 još od 1980., a posljednjih godina izražen je i val emigracije, pa sve to BiH smješta u demografsku bombu.

Nema visokih stopa ekonomskog rasta ni smanjivanja nezaposlenosti jer nema uvjeta za to, BiH ima rudimentaran (zaostao) financijski sustav u kojem su trgovačke banke u poziciji pravnog monopola.

Posljedično, nema visokih stopa štednje ni investicija. Ako se još ima u vidu da BiH nema ni 100 velikih industrijskih poduzeća, jasno je da nas nema u globalnim lancima vrijednosti, i da nema ni izvozljivih dobara i da tek zahvaljujući inozemnim doznakama (crna ekonomija, mirovine i doznake rodbine) ima pozitivnu agregatnu štednju.

KAKO DALJE?

Bogatstvo nacije nije u zemlji, nego u glavama ljudi. Ono se ističe kroz inovativnost u stvaranju tehnologije i kreativnost u stvaranju kulture.

Tko se u doba digitalne globalizacije uzda u prirodne resurse i jeftinu radnu snagu prijeti mu propast. Zemlje na višim stupnjevima razvoja *ne konkuriraju robama nego mozgovima*.

Izgradnja društva znanja putem obrazovanja i obuke od fundamentalne je važnosti za konkurentnost i produktivnost poduzeća i veću dodanu vrijednost ekonomije i, što je posebice važno u slučaju BiH, veću dodanu vrijednost izvoza.

Prvu industrijsku revoluciju na prostoru BiH provela je Austro-Ugarska, drugu SFR Jugoslavija dok **je već uvelike bila obveza bh. političara da provodu zemlju u treću** i stvore temelje za četvrtu industrijsku revoluciju u kojoj su uvelike razvijene zemlje svijeta.

Zbog toga se zalažemo za uvođenje politike produktivnosti. Ona nije uvedena od 1995. godine. Stoga su znanost i obrazovanje umrli u BiH. Naša je dužnost založiti se za politiku produktivnosti utemeljenu na inovacijama i obuci.

Glavni cilj politike BiH ne smije biti postajanje zemljom članicom EU, nego **postajanje zemljom visokog dohotka**. Glavni cilj politike mora biti bolji životni standard građana. Svaki dan, svaki mjesec i svaka godina moraju pokazati koliko BiH postaje zemlja visokog dohotka.

Ukazujući na to ovaj Program će postati međaš u ekonomskom razvoju BiH. Postojao je ekonomski rast prije ovog Programa i postojat će i poslije ovog Programa. To su temeljito različite stvari. Onaj defektan prije, koji ne osigurava stopu rastu veću od 2-3%, i onaj poslije ovog Programa, koji, zasnovan na strukturnoj transformaciji ekonomije, osigurava rast od 7% i put među zemlje visokog dohotka.

Dajemo jedanaest glavnih elementa Programa, koji će, uvjereni smo, to osigurati:

1. Zalagat ćemo se za kreativno poduzetništvo

Poduzetnik je u središtu pozornosti HS BiH. On ili ona heroji su novog doba, motor razvoja koji pokreće razvoj privatnog sektora, nove poslovne klase i nove političke klase, samo nas oni mogu izdići iznad trenutnog stanja.

Od ključne važnosti je uključiti i zaraziti društvo sa poduzetništvom. U tom cilju ćemo:

- Uvesti poduzetništvo na svim razinama obrazovanja, od vrtića do visokog obrazovanja.
- Podržat ćemo utemeljenje i razvoj učeničkih i studentskih akceleratora i inkubatora.
- Pojednostaviti ćemo osnivanje firmi, javna uprava se mora prilagoditi novim trendovima, za sve, posebice za mlade ljude do 30 godina starosti da ih mogu utemeljiti jednim klikom i za 1KM.
- Podržati inovativne firme utemeljenjem fondova za istraživanja i razvoj na razini regija (svih regija koje imaju sveučilišta); fondovi će djelovati na načelu: 1KM za istraživanja i razvoj poduzetnika-1KM subvencije fonda¹.
- Podržat ćemo povezivanje firmi na razini regija u vidu lanaca vrijednosti, klastera, sektora ili polova razvoja tako što ćemo podržati formiranje istraživačko-razvojnih centara i centara za obuku pri tim grupacijama firmi.
- Osigurati ćemo uvjete i podržati dolazak fondova riziko kapitala.
- Osigurati uključivanje poduzetnika u rasprave prije donošenja zakona koji se odnose gospodarstvo.

2. Ulagat ćemo u znanje, inovativnost i standard studenata

Broj studenata koji studiraju u BiH iz godine u godinu je sve manji. Postoji više razloga zašto je to tako a među njima na prvome mjestu je nesigurnost pri zapošljavanju nakon završenog studiranja kao i nepoznanica za koliku će plaću i pod kojim uvjetima raditi. Zakon o radu se provodi i poštuje samo za državne institucije dok ga privatni sektor zaobilazi uz suglasnost vlasti. Nizak životni standard stanovništva omogućava samo manjem broju imućnijih da mogu bez kreditiranja financirati studiranje. Obrazovni programi nisu usklađeni sa trenutnim potrebama gospodarstva te na taj način proizvodimo neupotrebljivu radnu snagu koja odlazi vani za boljim životom.

Ako želimo zaustaviti odljev mozgova potrebno je da osiguramo uvjete gdje će se cijeniti znanje i poduzetnički duh jer su to snage koje treba da povedu zemlju u digitalnu revoluciju i zemlju visokog dohotka.

Da bi BiH postala zemlja sa visokim dohotkom treba **ulagati u intelektualni kapital i poticanjem izvrsnosti osposobljavanjem djece za život i buduću profesiju, a za to je potrebno:**

- Uvesti vaučere, kojima će se sredstava za visoko obrazovanje dodjeljivati studentima, koji će moći birati gdje da studiraju, a ne da to bude privilegij okamenjenih javnih sveučilišta, koja su postala sami sebi svrha.

¹ Planiramo da se FBiH zaduži za 100 mil. KM kod međunarodnih razvojnih banaka. Time ćemo podržati snažno rastuće male i srednje izvozno orijentirane firme. Smatrat ćemo da su firme „otplatile“ subvenciju ako porezni prihodi od njih budu srazmjerno povećani.

- Provesti reformu obrazovanja na svim razinama stavljanjem naglaska na razumijevanje i razvijanje vlastitog mišljenja.
- Reformu obrazovanja, na svim razinama, prepustiti stručnjacima bez uplitanja politike i političara.
- Osigurati veći standard studentima i poboljšati kvalitetu smještajnih kapaciteta.
- Osigurati besplatan Internet na cijelom prostoru države kao preduvjet osuvremenjivanja obrazovnog sustava i bržeg razvoja društva.
- Povezati zahtjeve i potrebe gospodarstva sa srednjoškolskim obrazovanjem i sveučilištima.
- Povećati ulaganja u istraživanje i razvoj sukladno standardima i iskustvu razvijenih zemalja.
- Osigurati tablet računala svakom osmoškolcu i srednjoškolcu u FBiH

Svjedoci smo veoma čestih malih promjena u udžbenicima i tako školske knjige traju jednu školsku godinu što je veliki udar, na i onako siromašan, kućni proračun. Obzirom da se nalazimo u digitalnom dobu, koliko god to neki negirali svojim potezima, moramo osigurati da nam se djeca tako i školuju kako bi bili u korak sa naprednim svijetom.

U FBiH imamo cirka 185.000 osmoškolaca i 82.000 srednjoškolaca = 267.000 tableta, za što bi trebalo izdvojiti cirka 80 mil. KM. Ovakve investicije višestruko se vraćaju.

FBiH ima 1443 istraživača u punom radnom vremenu (od čega 27 u poslovnom sektoru) i ulaže oko 0,13% BDP u istraživanja i razvoj.² Ne postoje istraživačko-razvojni centri poduzeća, jer na njih otpada svega 1,9% ukupnog broja istraživača (*dok u zemljama EU oni zapošljavaju 60% ukupnog broja istraživača*), pa ni preduvjeta za proizvodnju i izvoz sofisticiranih roba i usluga. U proizvodnji znanja samo Albanija ima niži skor od BiH.

Put male zemlje sa srednjim dohotkom, kakva je BiH, do zemlje s visokim dohotkom³ zasniva se na *izvozom vođenim razvojem*.⁴ No, izvoz po stanovniku BiH niži je desetak puta od izvoza po stanovniku Slovenije, Slovačke i Češke. Kod BiH udio izvoza u BDP iznosi svega trećinu BDP dok udio uvoza iznosi skoro 60% BDP, pa je kod BiH izvoz skoro dvostruko niži od prosjeka europskih i tranzicijskih zemalja.

BiH ima nizak izvoz jer nema *izvozljivih roba i usluga* - nema privatnog sektora koji bi ih proizveo. A njega nema jer nema njegovog razvoja „odozdo“ (organski) dok je razvoj „odozgo“ ugušen „privatizacijom“ društvenih poduzeća.

Mi ćemo uvesti regionalne fondove za istraživanja i razvoj, kojima ćemo podupirati razvoj regija.

Znamo koje ćemo firme podupirati, to su firme; opredijeljene ka izvozu, koje ulažu u istraživanje i razvoj i koje patentiraju i imaju visoku dodanu vrijednost.

² Norma ulaganja u istraživanja i razvoj (kao % BDP) iznosi 3% kod Europske unije (ostvaruje se 2%), a 1% kod Afričke unije 1% (ostvaruje se 0,4%)

³ Npr. Južna Koreja je (mjereno US\$ iz 2010.) izvozila 0,3 mlrd. 1960. a 0,7 triliona 2015. – visoku stopu ekonomskog rasta (apsorpciju te snažno rastuće proizvodnje) ne može osigurati domaće tržište. Kad je J. Koreja slijedila strategiju supstitucije uvoza 1950-tih imala je stopu rasta 2-3% godišnje (kao BiH sada), a kad je početkom 1960-tih prešla na strategiju „izvozimo domaće“, stopa rasta je prešla 7% godišnje tijekom razdoblja duljeg od 25 godina - i zemlja je time ispunila uvjete za uključenje u ekonomska čuda.

⁴ Parafrazirajući Otta von Bismarcka, koji je tvrdio da Pruska neće riješiti „goruća pitanja sadašnjosti ...kroz govore i odluke većine ...već uz pomoć željeza i krvi“, možemo kazati da će BiH goruća pitanja razvoja riješiti izvozom softvera, stolova/stolica, sira i turizmom.

3. Ulaganjem u poljoprivredu do zdrave hrane

Bosna i Hercegovina kao nerazvijena zemlja, na svu sreću, ima očuvane prirodne resurse i ostale bitne uvjete za uspješnu proizvodnju zdrave, visokokvalitetne i konkurentne hrane na cijelom području, sukladno specifičnostima. Upravo iz ovih razloga, neovisno o teškim problemima u kojima se nalazimo, sigurno je da poljoprivredna proizvodnja kroz kvalitetne proizvode ima vrlo dobre razvojne perspektive koje treba iskoristiti za zapošljavanje mladih.

Kroz naglasak na lokalne autohtone proizvode te sustav povoljnijeg kreditiranja i financiranja, uz osiguranje sredstava iz nepovratnih EU fondova, pomagati razvoj mladih obiteljskih gospodarstava koja za kratko vrijeme mogu stvoriti uvjete za održivu poljoprivrednu proizvodnju.

Povezivanjem mladih obiteljskih gospodarstava sa turističkom zajednicom omogućit ćemo da sve ono što se proizvede pronađe svoje mjesto na tržištu.

4. Reformirat ćemo okamenjeni PDV

BiH je uvela PDV 1. siječnja 2006. i od tada, unatoč globalnoj recesiji i drugim događanjima unutar i van BiH, nije dirala taj duboko izdašan za državu, no za siromašne građane i male poduzetnike nepravedan porez.

Sustav PDV je konzervativan i rigidan. Konzervativan je jer su pri njegovom uvođenju izabrani najkonzervativniji elementi PDV sistema tj. oni najprihvatljiviji za državu, nauštrb prihvatljivosti za poslovni sektor. Za razliku od BiH, kod koje se porez plaća do desetog u mjesecu, tipična EU praksa je do 20. u mjesecu, a postoji i praksa pojedinih zemalja da se plaća i do 10. odnosno 15. u slijedećem mjesecu tj. 40 odnosno 45 dana po isteku obračunskog razdoblja.

Mali poduzetnici su u pravu kad traže da plaćaju PDV tek kad naplate prodaju svojih proizvoda ili usluga, a ne da obvezno plate državi PDV neovisno od toga hoće li ikada uspjeti naplati svoje prodane proizvode ili usluge.⁵ Čak se i u razvijenim zemljama vodi računa o olakšavanju tereta za male poduzetnike odnosno male firme, a kamoli u nerazvijenim, kakva je BiH.

Kada poduzetnik naplati potraživanja tada da plati državi!

Pored praga za ulazak u sistem PDV (koji kod BiH iznosi 50,000 KM) treba uvesti i prag koji odvaja obračunavanje PDV po naplaćenju realizaciji od PDV-eva po obračunatoj realizaciji. Taj prag se kreće oko 400,000-500,000 eura kod nekih zemalja članica EU, a kod BiH mogao bi iznositi oko 500,000 KM po naplaćenju realizaciji. Ako se to ne bi primjenjivalo trajno, moglo bi na određeni rok, recimo od deset godina, kao što je to primjerice slučaj kod Meksika.

Promatrajući sistem PDV-eva vidimo koliko je teška pozicija privatnih spram javnih kompanija. Vlast daje „dozvolu“ za neplaćanje PDV samo javnim kompanijama a ne i privatnim. Kad javna firma traži povrat PDV, nema problema, a kad privatna firmi traži povrat PDV-eva, šalju se horde

⁵ Poznata je praksa i razvijenim tržišnim ekonomijama da velika poduzeća „povaljuju“ mala ako im ne plaćaju fakture na vrijeme. i da je to jedan od glavnih razloga propadanja malih poduzeća, naročito u doba recesija. U etnokartelnoj BiH stanje je još gore: mali nerijetko moraju platiti dva puta velikim javnim kompanijama: prvi put da dobiju posao i drugi put da im se plati posao.

inspektora da „provjere“ stanje. Kazne za neplaćanje PDV-ea se praktiraju kod privatnih kompanija, ali ne i kod javnih.

Kad mali poduzetnici u BiH zapadnu u probleme nelikvidnosti, isplati im se uzeti kredit kod banke i platiti PDV jer time zamjenjuju teži teret lakšim. Naime, zatezna kamata za neplaćanje PDV-ea iznosi 0.04% dnevno, što je visoko i treba biti sniženo na razinu bankovne kamate.

Ono što treba napraviti u BiH jest produljiti obračunsko razdoblje (s jednog na tri mjeseca) i rok obračuna PDV-ea (s 10. na 30. u mjesecu) te uvesti prag za prelazak sa sistema obračunate na sistem naplaćene realizacije.

5. Uvest ćemo porez na uporabu poslovnih dobara u osobne svrhe

Zloupotrebavanje državnih resursa kao i resursa javnih i privatnih poduzeća za osobne-privatne svrhe je nešto što se viđa svakodnevno, bilo da govorimo o zloupotrebama resursa za vrijeme radnog vremena i van njega ili u financiranju i potpori stranaka u predizbornim kampanjama. Postoje mnogi primjeri uporabe službenih motornih vozila, kojima upravljaju čak ministri ili predsjednici, iako imaju službene vozače te koriste službena motorna vozila za odlazak na izlet, godišnji odmor ili u šoping sa obitelji.

Pored toga što imamo namjeru prepoloviti broj službenih automobila u državnome vlasništvu, uvest ćemo i poseban porez na korištenje automobila koji su u državnome vlasništvu, vlasništvo javnih i privatnih poduzeća koja se koriste privatno i na taj način spriječiti zloupotrebavanje javnih ili korporativnih resursa u privatne svrhe. Ovim porezom bi spriječili korištenje resursa (korištenje automobila u državnome vlasništvu ili vlasništvu kompanije u privatne svrhe i prebacivanje troškova na državu ili kompaniju tj. dobit je privatna, a na trošak države ili kompanije).

Uvest ćemo posebne registarske oznake za službena motorna vozila kako bi svaki građanin znao da se radi o službenome vozilu i mogao prijaviti eventualno ne zakonito korištenje ovih vozila u privatne svrhe. Na taj način bi se moglo vidjeti tko sa službenim vozilo dolazi na stranačke skupove i troši naš novac za sebe i stranku kojoj pripada.

Političari i stranke koje su na vlasti imaju na raspolaganju sve državne resurse kao i resurse javnih poduzeća kojima upravljaju a kroz koje mogu ostvariti prednosti i koristi u izbornome procesu na način koji izlazi izvan okvira fer i poštenog političkog ponašanja. Zbog ovakvih zloupotrebavanja od strane vladajućih stranaka, koje u pravilu koriste državne resurse za vrijeme vladavine ali i u izbornoj kampanji, postavlja se pitanje da li je njihova pobjeda na izborima legitimna i društveno opravdana.

Također ćemo smanjiti broj službenih mobitela i uvesti nadzor i naplaćivati sve pozive koji su upućeni sa službenoga mobitela prema brojevima koji nisu u bazi službenih brojeva te na taj način ograničiti i spriječiti uporabu službenih mobitela u privatne svrhe.

6. Razvijajmo porezni moral

Nije lako mjeriti, analizirati i iskorjenjivati ono što se ne vidi, posebice ako je namjerno skriveno. Tu neobuhvaćenu ekonomiju (neuključenu u nacionalne račune proizvodnje, zaposlenosti i plaćanja) obično se naziva podzemnom, „sivom“, neformalnom itd. ekonomijom. Podzemni dohoci, podzemna zaposlenost i podzemna plaćanja ključni su elementi podzemne ekonomije.⁶

Podzemna ekonomija uključuje „sivu ekonomiju“ (skrivanje zakonom dozvoljene aktivnosti jer se ne želi poštivati zakonska pravila) i „crnu ekonomiju“ (skrivanje zakonom zabranjenog obavljanja aktivnosti).

Glavni razlozi pojave podzemne ekonomije su ogromni nameti i nizak porezni moral.

Država porezne obveznike promatra „s visine“, a ne kao ugovornu stranu u ugovoru. Država je tek jedna ugovorna strana, a druga je porezni obveznik. Ako efikasno proizvodi javna dobra i pravično ih distribuira, porezni obveznik će uredno plaćati porez. Ako porezni obveznik ne uvažava državu, on će se „snalaziti“ da ne plati porez. I još će ga javno mnijenje cijeliti jer se „snašao“.

Porezni moral, definiran kao spremnost poreznog obveznika da izmiri porezne obveze u potpunosti i na vrijeme i tako osigura financiranje proizvodnje javnih dobara i javnih usluga koje dobiva od javnog sektora, je u nizu zemalja visok iako su u njima kazne za neplaćanje poreza niske.

Građani i firme su spoznali da tržište ne može proizvoditi javna dobra, pa organizira, preko države, njihovu proizvodnju (javni red i mir, obrana, fizička infrastruktura, obrazovanje, zdravstvo i sl.) i za to treba novac, koji se prikuplja kroz poreze.

7. Uvodimo fiskalnu lutriju

U slamanju poreznih utaja i destruktivnog poduzetništva, koje se najbolje vide po tome što fiskalne kase nisu automatski povezane s Upravom za indirektno oporezivanje, nego tek navečer kad se „utvrđuje pazar“ s državom, i nepoštene konkurencije na tržištu, uvest ćemo fiskalnu lutriju.

Sve veći broj zemalja, uključujući i zemlje članice EU, koristi fiskalnu lutriju, koja se temelji na skupljanju plaćenih računa i stavljanja u „lutrijski bubanj“⁷ sa svrhom ustanovljivanja faktičkog i prijavljenog stanja.

Nagradni fond će iznositi 3% od godišnje prikupljenog PDV-a. Uz razumnu pretpostavku da će se prihodi od PDV automatski povećati s 3,4 na barem 4,0 mlrd. KM, nagradni fond će iznositi

⁶ U odnosu na osam malih zemalja Srednje i Jugoistočne Europe najveća podzemna ekonomija (mjerena kao postotak BDP-a) je u BiH. Iznosi 25.5% BDP, potom u Srbiji (20.7%), Bugarskoj (17.1%), Hrvatskoj (16.9%), Sloveniji (12.5%), Poljskoj (12.4%), Slovačkoj (11.4%) i Češkoj (11.3%).

⁷ Malta je još 1997. god. uvela lutriju, a slijedile su je Slovačka i Hrvatska 2013., Portugal 2014., Bugarska, 2015., Poljska 2015. itd. Izvan Europe koristi se na Tajvanu još od 1951. god, pa sve do danas.

120 mil. KM. Trud građana za povećanje prihoda od PDV za minimalno 0.5 mlrd. KM treba nagraditi tako što će se dati 120 mil. KM.

Porast prijava građana za lutriju kao i prijavljenih iznosa PDV-ea biće pokazatelji da se podzemna ekonomija smanjila, da se razvija fer i transparentno tržište i da se na njemu prosperira poštenim i poduzetnim radom, a ne zakidanjem umirovljenika, bolesnika i nezaposlenih za veličinu neplaćenih doprinosa.

8. Reformirat ćemo Razvojnu banku FBiH

Razvojna banka FBiH nije ni banka ni razvojna. Niti prikuplja niti plasira po tržišnim kriterijima, pa nije banka. Ne bavi se razvojem, pa nije ni razvojna. Svedena je na javni fond. Razvojna banka treba da radi ono što je interes društva da se radi (ekonomski, socijalni, demografski itd. interes) a komercijalne banke ne žele to raditi jer im nije profitabilno. U taj slobodan prostor, kojim se ne ometa djelovanje tržišta, jer razvojna banka neće raditi ono što rade komercijalna banka, ubacit ćemo Razvojnu banku FBiH. Provesti reviziju zaključenih privatizacijskih ugovora i njihove realizacije čime bi se namaknuo potreban novac za financiranje.

Razvojna banka se mora, sa svojom djelatnošću, razlikovati od djelatnosti komercijalnih banaka koje su usmjerene na poslove vezano za platni promet, kreditiranje i poslove a građanima te se usmjeriti na:

- Praćenje i usklađivanje razvoja pojedinih regija kroz:
 - Osnivanje regionalnih poduzetničkih inkubatora i ulaganje u startup projekte
 - Ulaganje i financiranje poljoprivredne i proizvodnje hrane
 - Financiranje razvoja poslovne, kulturne i socijalne infrastrukture
 - Ulaganje u projekte vezano za razvoj i unaprjeđenje turizma
 - Sve druge projekte koji su opće društveno prihvatljivi a nisu interesantni komercijalnim bankama

Razvojna banka se treba osposobiti za poduzimanje ekonomskih i ekoloških analiza kao i za vođenje projektnih financija.

9. Društveno socijalna osjetljivost prema najugroženijim skupinama

Bosna i Hercegovina, iako kapitalistička zemlja, treba i mora razvijati socijalnu dimenziju prema najosjetljivijim skupinama društva kao što su invalidi, umirovljenici, branitelji i svi oni koji trenutno nisu u mogućnosti svojim radom skrbiti za sebe ili svoju obitelj.

Očekujemo da ćemo, provođenjem reformi potrebnih za ulazak u NATO i EU kao i gospodarstvenih reformi, osigurati daleko veće stavke u proračunu a koje se odnose na socijalne kategorije, bolji status umirovljenika i branitelja.

Realizacijom reformi, ulaganje u poduzetništvo i pokretanjem poljoprivredne proizvodnje osigurat će se veći broj zaposlenih i tako popraviti omjer umirovljenika i zaposlenih čime se osigurava dugotrajniji stabilniji mirovinski sustav.

Na žalost BiH i nakon više od dvadeset godina od završetka rata nije ostvarila gospodarski razvoj i rast koji bi osigurao zapošljavanje svih kategorija a posebno branitelja. Braniteljima koji nemaju nikakvih primanja osigurati sredstva dostojna za život njih i njihovih obitelji. Ne smijemo dozvoliti da nam se stopa samoubojstava braniteljske populacije poveća samo zato što se osjećaju bespomoćno, prevareno i ostavljenim od društva. Radit ćemo na otklanjanju osjećaja beskorisnosti i na izjednačavanju statusa branitelja kao bi se negativni trendovi zaustavili.

10.Reforma javne uprave i javnih poduzeća

Na razini države postići suglasje oko reforma javne uprave koja je jedan od preduvjeta za uspješnu integraciju BiH u Evropsku uniju (EU) i preuzeta obveza iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju.

Javna uprava ne smije biti prostor za socijalnu zaštitu i zbrinjavanje politički podobnih kadrova već mora biti učinkovita i produktivna na zadovoljstvo svih građana. Javna uprava u kratkome roku mora postupno postati e-uprava koja će građanima omogućiti obavljanje velikog broja poslova preko interneta od kuće.

Javna poduzeća ćemo uzeti iz ruku politike i na čelo dovesti profesionalni, ne stranački, menadžment i na taj način zaustaviti prelijevanje novca u stranačke blagajne i usmjeriti ga za opće dobro svih. Određena javna poduzeća, poput Elektroprivrede, imaju monopol na tržištu a vladajući ih ne žele prepustiti, kako bi mogli upravljati svojim etnokatelima i nastaviti pljačkati i osiromašivati društvo, za račun osobnih interesa.

11.Otvorit ćemo agenciju za financiranje i ugovaranje programa i projekata EU

BiH zbog trenutnog statusa na svome europskome putu nije u mogućnosti da aplicira za veliki broj programa pomoći koje nudi EU. I da smo u mogućnosti da koristimo sve dostupne fondove da li smo osposobljeni da na vrijeme i kvalitetno odgovorimo projektima na ovakav izazov.

Pravo na dobivanje novca iz EU fondova imaju sve vrste organizacija iz javnog, privatnog i civilnog sektora, ali i građani pojedinci te njihove inicijative. Svi oni moraju biti iz zemalja članica EU ili iz zemalja kandidatkinja. EU fondovi imaju za svaki natječaj definirane posebne uvjete te se oni razlikuju od natječaja do natječaja jednako kao i to tko može biti prijavitelj.

Zalagat ćemo se za otvaranje Središnje agencije za financiranje i ugovaranje programa i projekata EU koja će biti sposobna da na sebe preuzme ulogu osposobljavanja, organiziranja i koordiniranja sa svima koji žele aplicirati za neki od EU fondova a koji pokrivaju više od trideset područja. Ova agencija mora biti sposobna da odgovori na sve izazove i zahtjeve korisnika EU fondova te imati pripremljene projekte i prije ulaska zemlje u EU. Agencija mora biti sposobna da već u prvoj godini korištenja EU fondova povuče preko 90% dostupnih sredstava⁸ čime će na samome startu opravdati svoje postojanje i uložena financijska sredstva.

⁸ Hrvatske iskorištava cirka 18%, dok Bugarska povlači 48% , a Estonija 78% sredstava iz EU fondova.

SAŽETAK:

1. **Zalagat ćemo se za kreativno poduzetništvo**

Poduzetnik je u središtu pozornosti HS BiH. On ili ona heroji su novog doba, motor razvoja koji pokreće razvoj privatnog sektora, nove poslovne klase i nove političke klase, samo nas oni mogu izdići iznad trenutnog stanja.

2. **Ulagat ćemo u znanje, inovativnost i standard studenata**

Povećati ulaganja u istraživanje i razvoj sukladno standardima i iskustvu razvijenih zemalja. Osigurati tablet računala svakom osmoškolcu i srednjoškolcu u FBiH

3. **Ulaganjem u poljoprivredu do zdrave hrane**

Kroz naglasak na lokalne autohtone proizvode te sustav povoljnijeg kreditiranja i financiranja, uz osiguranje sredstava iz nepovratnih EU fondova, pomagati razvoj mladih obiteljskih gospodarstava koja za kratko vrijeme mogu stvoriti uvjete za održivu poljoprivrednu proizvodnju.

4. **Reformirat ćemo okamenjeni PDV**

Ono što treba napraviti u BiH jest produžiti obračunsko razdoblje (s jednog na tri mjeseca) i rok obračuna PDV-ea (s 10. na 30. u mjesecu) te uvesti prag za prelazak sa sistema obračunate na sistem naplaćene realizacije.

5. **Uvest ćemo porez na uporabu poslovnih dobara u osobne svrhe**

Uvest ćemo porez na korištenje automobila u državnome vlasništvu i na taj način spriječiti zlouporabu javnih resursa u privatne svrhe.

Uvest ćemo nadzor i naplaćivati sve pozive koji su upućeni sa službenoga mobitela prema brojevima koji nisu u bazi službenih brojeva te na taj način ograničiti i spriječiti uporabu službenih mobitela u privatne svrhe.

6. **Razvijajmo porezni moral**

Država porezne obveznike promatra „s visine“, a ne kao ugovornu stranu u ugovoru. Država je tek jedna ugovorna strana, a druga je porezni obveznik. Ako efikasno proizvodi javna dobra i pravično ih distribuirati, porezni obveznik će uredno plaćati porez.

7. **Uvodimo fiskalnu lutriju**

Porast prijave građana za lutriju kao i prijavljenih iznosa PDV-ea biće pokazatelji da se podzemna ekonomija smanjila, da se razvija fer i transparentno tržište i da se na njemu prosperira poštenim i poduzetnim radom, a ne zakidanjem umirovljenika, bolesnika i nezaposlenih za veličinu neplaćenih doprinosa.

8. **Reformirat ćemo Razvojnu banku FBiH**

Razvojna banka se mora, sa svojom djelatnošću, razlikovati od djelatnosti komercijalnih banaka koje su usmjerene na poslove vezano za platni promet, kreditiranje i poslove a građanima.

9. **Društveno socijalna osjetljivost prema najugroženijim skupinama**

Realizacijom reformi, ulaganje u poduzetništvo i pokretanjem poljoprivredne proizvodnje osigurat će se veći broj zaposlenih i tako popraviti omjer umirovljenika i zaposlenih čime se osigurava dugotrajniji stabilniji mirovinski sustav i potpora braniteljima.

10. **Reforma javne uprave i javnih poduzeća**

Javna poduzeća ćemo uzeti iz ruku politike i na čelo dovesti profesionalni, ne stranački, menadžment i na taj način zaustaviti prelijevanje novca u stranačke blagajne i usmjeriti ga za opće dobro svih.

11. **Otvorit ćemo agenciju za financiranje i ugovaranje programa i projekata EU**

Zalagat ćemo se za otvaranje Središnje agencije za financiranje i ugovaranje programa i projekata EU koja će biti sposobna da na sebe preuzme ulogu osposobljavanja, organiziranja i koordiniranja sa svima koji žele aplicirati za neki od EU fondova a koji pokrivaju više od trideset područja.